

Dvije De Castrove minijature u Dubrovniku

Dr Cvito Fisković

redovni član VII razreda za likovne umjetnosti JAZU, Split

Izvoran znanstveni rad

U dalmatinskoj likovnoj baštini iz prošlosti, minijature su ponešto zapostavljena vrsta umjetničkog stvaralaštva. To im je mjesto, međutim, više odredilo prilično slaba istraženost ionako malobrojne sačuvane građe negoli stvarna vrsnoća koju svojom istančanom obradom nose na planu općekulturnog razvoja primorskih sredina. Premda se u načelu radi o umjetninama negdašnje privatne namjene, one čine nezanemarivi dio današnjeg javnog nasljedstva, jer su to sitni portreti mnogih znanih ili neznanih ličnosti iz hrvatske, još uvijek u potpunosti nesagledane prošlosti.¹ To su također djela slabo poznatih majstora, koji u svoje doba udovoljavajući potražnji za različitim slikarskim proizvodima pridonijese razvitku i širenju likovnih umjetnosti. Uza sve to što ih je u nizu slučajeva nužno podrobije proučiti, sitnoslikarne portretne umjetnine za nas imaju dvojako značenje. S jedne strane, upozoravaju na nastojanja mnogih sudionika društvenog uspona 19. stoljeća da ostave trajnu upomenu na svoj lik barem u obiteljskom ili prijateljskom krugu i, s druge, odavaju težnju tih istih krugova za likovnim oplemenjivanjem prostora življenja i stanovanja. Oba načina takva istupanja posve se podudaraju s modom jednog vremena, pa su nam dragocjena svjedočanstva kulturnih običaja i dometa stanovništva primorskih gradova u kojima se većina umjetničkih vrijednosti inače okretala vanjskim prostorima.

Sitnoslikarski portreti imali su k tome i svrhu da oplemene opremu soba, da svojim kolorističkim naglascima ožive izgled zidnih površina na kojima ih vješaju zajedno s drugim slikama, ili da dopune sklad namjetšaja, stilskog posoblja uz koji se skladno stapahu njihovi bojom i oblikom ujednačeni okviri. Upotpunjavahu, dakle, slikovitost građanskih stanova, poja-

Autor objavljuje dva nepoznata sitnoslikarska rada poznatog istarskog minijaturiste Andrije de Castra i to: dvostruki portret muškarca i žene iz obitelji Bona-Bunić, te portret čovjeka zrele dobi iz obitelji Sorkočević. U svojoj studiji autor je opširnije ocrtao značenje minijaturnog slikarstva u Dalmaciji koje upozorava na nastojanja mnogih sudionika društvenog uspona XIX. st. da ostave trajnu upomenu na svoj lik, a istovremeno ilustrira težnju tih krugova za likovnim oplemenjivanjem ambijenata u kojima žive. Posebno su vrijedni biografski podaci koje donosi o autoru navedenih minijatura, kao i o statusu i važnosti prikazanih ličnosti u društvenom i kulturnom životu Dubrovnika.

čavahu njihovu toplinu i ugođaj svojstvenim izgledom, dragom uspomenom i prisnim sadržajem. Svemu tome je odgovarala njihova izrada, podložna ondašnjem ukusu unošenja znatnijeg svjetla u slikarstvo, a važni su i kao pokazatelji suvremene mode odijevanja. Sitnoslikarsko portretiranje i u Dalmaciji proširilo se uoči jačeg nastupa fotografije, koja će rečene minijature uvelike nadomjestiti među uzdignutim građanstvom i u prilikama kad veći portreti, slikani uljem na platnu, ne bijahu svima željnim ovjekovječenja više lako dostupni. Zato su minijaturnim portretima posegnuli i ugledni koljenovići i bogati skorojevići, mnogi samosvjesni ljudi našeg 19. stoljeća, držeći do ustaljenih predaja jednako kao i do pomodnih običaja. A usluge njihovim prohtjevima pružiše vješti slikari, od kojih se neki, osrednje umještosti, i posvetiše samo tom poslu, pa su u potrazi za zaradom obilazili istočnojadransku obalu.

Sitnoslikani portreti, kao zasebna i omiljena grana umjetničkog izraza 19. stoljeća, dakle, upotpunjavaju našu kulturnu i društveno-političku povijest. Tome služe osobito portreti, među kojima su i oni iz sitnoslikarstva, koji prikazuju ličnosti iz povijesti, kulture i književnosti. Oni još nisu potpuno prepoznati, objavljeni ni proučeni, jer su mnoge minijature iznesene iz svojih prvotnih sredina.

Neke se još čuvaju u vlasništvu starih obitelji u Dubrovniku, a neke su prenesene preseljavanjem njihovih nasljednika ili prodajom u druga mjesta. Iz te rastrgane značajne baštine ovdje ću objaviti još dva mala portreta. Zabilježila ih je, ali nije objavila niti im donijela slike A. Simić-Bulat u već spomenutom katalogu. Nalaze se u Zagrebu pa pokazuju kako se nehotice ili silom prilika ili pak iz ljubavi da se sačuvaju krnji nekoć raslojenija cjelina likovnih svjedočanstava u du-

Zahvaljujem Mariju Braunu, fotografu Zavoda za restauriranje umjetnina u Zagrebu, na ovdje objavljenim fotografijama.

¹ A. Simić-Bulat, *Privremeni katalog izložbe minijatura u Hrvatskoj*, Zagreb 1953.

brovačkoj sredini. Pruženi su mi na uvid ljubaznošću današnjih vlasnika koji ih cijene i čuvaju makar odvojene iz izvorišta. Iako se takvo osipanje povijesnog blaga obično odvija, posve pravilnim putem, prijenosom privatnih umjetnina, trebalo bi ga umanjiti osiguravanjem zajedničkih sredstava za otkup i najmanjih spomenika. Tako bi se i današnjoj javnosti omogućio sveobuhvatniji pristup kulturno-umjetničkim dobrima na samom mjestu gdje nekoć nastajahu posve utkana u uspješna posezanja pojedinih zajednica za potvrđivanjem na likovnom polju. Osim toga što bi se time podgradilo bolje poznavanje kulturnog tkiva, zadržane *in situ* umjetnine imaju neposredniju uzoritost. Portreti pak najčešće zaočkružuju uvid u sredinu u kojoj su nastali, prikazuju ličnosti koje u njoj djelovahu, odaju im osobne crte, lica koljenovića naslijeđene od njihovih preda, te su važni za etnička proučavanja naših mjesta i krajeva. Njihova odjeća otkriva stupanj evropskog ukusa i pomodnih svakodnevnih strujanja usvojenih raznoliko u svakom pojedinom kraju, a ujedno pokazuju i stupanj društvenosti i blagostanja koji im uvjetovahu rast. Ako su pak portret, pa i drugo umjetničko djelo, označeni imenom poznatog umjetnika, ono otkriva djelokrug njegova rada i rasprostiranje glasa, njegovu vještinu pa i njegova primanja i odražavanja u jednoj sredini.

Zbog svega toga objavljujem ovdje sitnoslikarski *dvostruki portret* muškarca i žene iz prošlog stoljeća. Prema uvjerljivoj predaji njegovih vlasnika, predstavlja jednog člana prastare dubrovačke vlasteoske obitelji Bona — Bunić, a i uski oblik njegova lica doista podsjeća na javnog bilježnika Luka Bona, jednoga od zadnjih nasljednika tog roda iz naših dana. Uz rame i kraj prikazanog muškarca okomito je položen prema rubu bjelokosne pločice potpis: *Castro*. To je ime poznatog istarskog minijaturista Andrije de Castra rođenog u Piranu koji je slikao u prvoj polovici 19. stoljeća i nekoliko godina zatim živio u Trstu². Bijaše poznat i u južnoj Dalmaciji, u dubovačkom³ i bokokotorskom kraju⁴. Njegov potpis s tog minijaturnog portreta isti je kao i na onom *pomorskog kapetana Alesića* na Orebićima, koji sam nedavno objavio. Jednak mu je i način slikanja lica i odjeće s istančanim zapažanjem svih slikovitih pojedinosti.

Muškarac predstavljen na minijaturi koju objavljujem prikazan je u zrelih svojim godinama, crno-smeđa kosa mu je prosjeda i prorjeđena, a crte lica starije. Plave oči gledaju čvrsto i prodorno kroz zlatne usne naočale, a usne su stisnute pa je izraz lica ozbiljan kao u čovjeka koji je doživio teške dane vlastele koja proživljuje pad svoje Republike. Odjeven je u crno odijelo uzdignutog visokog ovratnika, u bijelu košulju te mu ovratnik prekriva vrat i donji dio obraza, a oko vrata mu je još i bijeli široki povež oblikujući meki dvokrilni čvor. Košulja je zakopčana trima zlatnim dugmetima.

Vedriji je izraz njegove smeđooke debeljkaste supruge, riđe kovrčaste kose s razdjeljkom na čelu. Na glavi joj je široka bijela kapa mekih nabora okićena s tri plavkasta nojeva pera blago povijena. Crnu odjeću, koja joj nategnutom ravnom crtom otkriva gornji dio prsi, prekriva na ramenima bijeli šal s prugama crvenih i šarenih cvijetova. Na čelu joj je pozlaćena dijadema, o ušima vise naušnice, a na prsima je bogata ogrlica. Rasokošna odjeća i nakit koji se primjećuje i niže od prsi usklađeni su s jedrim likom žene.

Odjeća obojice naslikanih odaje način građanskog odijevanja prve polovice 19. stoljeća. Široki bijeli i naborani povež stisnut oko vrata vidi se i na nekim portretima drugih Dubrovčana iz tog vremena; na *portretu Petra Franja Papisa i pjesnika Džona Rastića*, koji je naslikao Rafo Martini, te *Luka Stulića, Kerša, Androvića* koje je izradio Carmelo Reggio⁵. Tek što se na de Castrovu portretu Bunića vidi tvrdi zašiljeni ovratnik košulje koji izlazi iz vratnog poveza i obuhvaća donju stranu obraza, a pod povezom je naglašena široka petlja, koja već oblikuje kravatu u jednoj od onih inačica kako je običavana u muškoj našoj i evropskoj modi 1830-tih godina⁶. Tom i nešto ranijem vremenu pripadaju i naočale uskih eliptičnih i u zlato okovanih leća, od kojih se nekoliko primjeraka sačuvalo u starijim dalmatinskim obiteljima⁷, a poznate i s minijaturnog portreta *arheologa Franja Carrare*⁸.

Nošnja žene na istom sitnoslikanom de Castrovu portretu također pripada prvoj polovici 19. stoljeća. Žene perjem običavahu kititi kape i u 18. stoljeću da ih zatim nastave jednako postavljati u evropskoj modi i prvih desetljeća slijedećeg stoljeća⁹. Tisuću osam sto tridesetih godina vidala im se i dijadema na čelu¹⁰ pa je taj evropski ukus stigao i do gizdavih i uvijek pomodnih Dubrovkinja. Njima je vlada Republike odavna nastojala zakonom smanjiti raskoš u odijevanju i kicēnju, koji je i Marin Držić osuđivao u svojim komedijama¹¹, ali kako pokazuje i ova minijatura, one se raskošno odijevahu i u onim teškim vremenima propasti dubrovačke vlastele.

Andrija de Castro se u oba lika prikazuje kao istančani minijaturni portretist koji zna prikazati razliku muške i ženske puti i duševnog izraza, pa su oba polulika, iako prikazani u ukočenom stavu, uvjerljiva u svojoj živosti i u živom odnosu i prema slikaru i prema gledaocu.

Pozadina minijature je pokrivena preljevima sivo-plavkasto rumene boje. Veličina minijature je 5,2 x 8,2 cm, a njezina vlasnica, Mirjana Puškar naslijedila je od

⁵ K. Prijatelj, *Klasicistički slikari Dalmacije*, Split 1964, sl. 7, 12, 22, 25.

⁶ J. Laver, *Costume through the ages*, London 1964, str. 84.

⁷ U obitelji Fiskovića na Orebićima.

⁸ *Slikarstvo XIX. stoljeća u Hrvatskoj*, katalog izložbe, Zagreb 1961, sl. 77, 82.

⁹ G. Squire — P. Baynes, *European costume*, str. 121; J. Laver, *A concise history of costume*, London 1969, sl. 184.

¹⁰ J. Laver, o. c. (6), str. 87/8, 88/1.

¹¹ C. Fisković, *Likovne umjetnosti i umjetnički obrt u dje-
lima Marina Držića*. Baština starih hrvatskih pisaca, Split 1978, str. 298.

² C. Fisković, *De Castrova minijatura na Orebićima*, Zbornik za likovne umetnosti 16, Novi Sad 1980, str. 291.

³ A. Simić-Bulat, o. c. (1).

⁴ K. Prijatelj mi priopćuje da će skoro objaviti de Castrovu minijaturni portret pomorskog kapetana Tripkovića iz Dobrote u Boki kotorskoj, naslikan u Trstu.

A. de Castro, Frano Bona-Bunić i supruga (?) — Foto: Mario Braun

svoje majke Nelle rođene Mirošević-Sorgo¹². Očito je da minijatura potječe od roda Sorkočevića povezana s obitelji Bona. Do sada nije naznačeno koji je od tog roda naslikani čovjek i njegova supruga, ali smatram da je to vjerojatno dubrovački vlastelin Frano Bona, kojega su dubrovačka vlastela uputila u Trst 1813. g. s važnim zadatkom k engleskom viceadmiralu siru Johnu Gor, koji je tamo boravio, da isposluje ponovo uspostavljanje Dubrovačke Republike. Glavni admiral u Jadranskom moru ga primi i izjavi mu da se on ne može pačati u političke poslove, ali mu obeća da će engleske vojne sile pomoć i uspostavljanju Republike ako sami Dubrovčani to izvrše¹³. Poslanstvo ovog dubrovačkog diplomata, kako je poznato, nije uspjelo. Tom zgodom Frano Bona se mogao portretirati kod Andrije de Castra. Prema pisanju U. Thiemea u njegovu poznatom *Riječniku likovnih umjetnika* iz 1912. godine slikar je tada, od 1820. do 1850. godine boravio u Trstu. Međutim, taj vremenski razmak njegova boravka u Trstu treba proširiti sve do 1856. godine, kad je datirao u tom gradu minijaturni *portret kapetana Alesića*¹⁴.

Po tome bi se reklo da navodi U. Thiemea nisu posve točni, pa da je slikar kasnije a možda i ranije od navedenog vremena mogao slikati u Trstu portret muškarca i žene koji objavljujem. Ako je točna pretpostavka da je prikazani doista Frano Bona — Bunić, onda bismo

pred sobom imali doista lik uglednog vlastelina s naslovom markiza i pisca »*Uspomena o ustanku u Dubrovniku 1813—1814. godine*«, rodoljuba i borca za uspostavu Dubrovačke Republike.

Još je jedan već spominjani¹⁵ ali još neobjavljeni minijaturni portret dospio u Zagreb iz Dubrovnika gdje ga je kupio današnji vlasnik dr. Ivan Meixner pred nekoliko desetljeća i čuva u svojoj zagrebačkoj zbirci umjetnina u Gundulićevoj ulici. Veličina bjelokosti je 5 x 5 cm i četvrtastog je oblika.

Portret prikazuje čovjeka zrele dobi, ali još svježeg izraza i punanih crta lica uokvirenog u gustu prirodno spletenu kratku kosu i duge zaliske koji, kao i obrve svojom crninom, pojačavaju upadnost njegove privlačne pojave koljenovića i nemirnog nasljednika starih uglađenih i vještih dubrovačkih diplomata »*od Sorgova ki su boka*« kako se izrazio barokni splitski pjesnik Jerolim Kavanjin,¹⁶ slaveći taj rod. A da je doista to jedan od Sorkočevića, svjedoči grb koji je majstor portretist postavio uz njegov lik okitivši ga peterokrakom krunom i naslikavši mu na jajolikom štitu osam kosih i izmjenično usporednih modrih i crvenih pojasa¹⁷. Vrh štita je naslikana kruna s pet uzdignutih cvjetolikih pozlaćenih ukrasa nad zlatnim krugom, od kojih svaki ima po sredini biserno zrnice. Takva kruna označuje vojvodu¹⁸. Uz rame prikazanog lika je umjetnikov potpis: A. Ca-

¹² *Razstava minijatur na Hrvatskem od XVI do XIX stoljetja*, uredila A. Simić — Bulat. Ljubljana 1954, br. 185.

¹³ L. Vojnović, *Pad Dubrovnika II*, Zagreb 1908, str. 159, 175, 176.

¹⁴ C. Fisković, o. c. (2), str. 302.

¹⁵ A. Simić — Bulat, o. c. (1), str. 38, br. 211.

¹⁶ J. Kavanjin, *Bogatstvo i uboštvo*, Zagreb 1861, str. 177.

¹⁷ Usporedj tablu iz 18. stoljeća u Zavodu za zaštitu spomenika kulture u Dubrovniku: REIP : RAGUS : EIUSQ : OPTIMATU : INSIGNIA.

¹⁸ F. Tribolati, *Gramatica araldica*, Milano 1887, str. 74.

st ro. Očito je, dakle, da je ovo rad istog, na hrvatskoj obali već poznatog umjetnika.

Prema izgledu lica dugih zalizaka¹⁹ i slobodno opletenoj kosi svedenoj prema licu jednako kao i po crnom haljetku s rukavima istaknutim na ramenima i po bijeloj košulji s visokim mekim povezom oko vrata iz kojega viri ovratnik oštih krajeva, po oblikovanju petlje na prsima, može se smatrati da je lik naslikan u prvoj polovici 19. stoljeća, dakle, u vrijeme de Castrova djelovanja.

Prema vojvodskoj kruni nad Sorkočevićevim grbom mogao bih pretpostaviti da je ovo portret dubrovačkog književnika i diplomate *Antuna Sorga Sorkočevića* koji je živio od 1775. do 1841. godine²⁰, a po svojim predima kitio se nazivom vojvode i bio posljednji izdanak uglednog roda²¹. Rodio se u Dubrovniku 24. prosinca 1775. godine kao jedini muškarac i nasljednik još i tada bogate vlasteoske obitelji, pa ga stoga i uputiše na talijanska sveučilišta, gdje je učio povijest, književnost i glazbu. Putovao je i obilazio kulturna evropska središta »gonjen nemirom i dosadom života«, kako je sam napisao 1800. godine.

Poznavajući ga kao pristašu Francuza, Dubrovački senat ga 1806. godine imenova poslanikom Republike pri francuskoj vladi u Parizu s nadom da će isposlovati neke povlastice u onim teškim danima za Dubrovnik, ali on u tome ne uspije. Kada je zadnjeg siječanskog dana 1808. francuska vlast ukinula Dubrovačku Republiku, stigne u zavičaj i posta općinski načelnik, ali ne izdrža na toj dužnosti. Postupci francuske vlade, ukidanje vlasti dubrovačke vlastele, a zatim i Napoleonovi vojni neuspjesi stišase u njemu mladenačku vjeru u pobjedu naprednih reformi začetih u doba francuske revolucije i on posta branilac svoje potištene domovine. Zalagao se u Trstu kod zapovjednika engleske mornarice za uspostavu Dubrovačke Republike i iz pisama koje je upućivao u Dubrovnik zna se da je boravio u prekidima 1813, 1814. i 1815. u Trstu²².

A. de Castro, *Antun Borgo-Sorkočević* (?) — Foto: Mario Braun

Tih godina ga je Andrija del Castro mogao portretirati u tom gradu. On bijaše slavičan, volio je društvo umjetnika i poznao nekoliko francuskih književnika i istaknutih društvenih, kulturnih i političkih ličnosti, brinuo se za objavljivanje zbirke pjesama latiniste Antuna Rastića 1816. godine u Padovi, ilustriranih minijaturnim portretom već spominjanih slikara R. Martinija i V. Fiskovića. Rastić je Antuna nazivao svojim mecenom, a Rastićeva udovica, izdavač muževih pjesama, posvetila mu je tu zbirku iako su frankofil Sorkočević i reakcionarni Rastić bili politički neprijatelji.

Svojoj želji a i navici da živi u svjetskim središtima, osobito u Parizu, žrtvovao je i svoje imanje u Dubrovniku, prodao je svoju palaču, jednu od najraskošnijih u gradu, sagrađenu sučelice pročelja stolne crkve, a svojedobno je bio oglasio i prodaju raskošnog renesansnog ljetnikovca u Rijeci Dubrovačkoj. Nastanio se u Parizu te za sebe i suprugu Mlečanku, njezina sina i svoju nezakonitu kćer uredio raskošno svoj stan u Rue Neuve des Petits Champs. Iz pisma prijatelju Niku Puciću, upućenom u Dubrovnik krajem 1812. u kojem opisuje taj stan, otkriva se potanji Sorkočevićev smisao za kulturu stanovanja. On piše da se opskrbio ukusnim namještajem, da mu je salon ispunjen pokuštvom u crvenom suknu utisnutom kod Ternauxa, prema novom prona-

¹⁹ J. Laver, o. c. (54), str. 86/6, 87/10, 90/1, 85/2, 14; K. Prijatelj, o. c. (23), sl. 7; E. Ninholdt, *Kostimkunde*, Braunschweig 1961, tabla X, sl. 96, 97.

²⁰ L. Vojnović, o. c. (61), str. 139, 140, 141, 142, 143, 148, 176, 181.

²¹ »duc de Sörgo«... Ibidem, str. 136, bilješka C. Fisković, *Kultura dubrovačkog ladanja*, Split 1966, str. 70: »...To je bila villa nekadašnjeg vojvode Sorga, vlastele dubrovačke od kojih posljednji je umro u Parizu, četrdesete godine ovega stoljeća...«, iz pisma Nikole Pucića J. J. Strossmayeru; L. Vojnović, *Književni časovi*, Zagreb 1912, str. 66. Sorkočevići dobiše naslov vojvode od španjolskog kralja.

²² L. Vojnović, o. c. (61); B. Kovačević, *Knez Antun Sorgo*, Srpski književni glasnik, N. S., knjiga XVI, br. 3. Beograd 1. oktobra 1925, str. 184; I s t i, *Pisma kneza Antuna Sorga*, Strani pregled, III, br. 1—2, Beograd 1929; R. Meixner, *Književni dodiri i veze Antuna Sorga-Sorkočevića*. Rad JAZU, knjiga 304, Zagreb 1955, str. 5; M. Deanović, *Anciens contact entre la France et Raguse*, Zagreb 1950., *index des noms propres*; J. Bersa, *Dubrovačke slike i prilike*, Zagreb 1941, str. 86, 87; C. Fisković, o. c. (3), *Ivo Bizar i likovne umjetnosti*, str. 313. Vidi ovdje bilješku 61 i 69. U književnosti spominju A. Sorkočevića I. Vojnović, *Dubrovačka trilogija*, Zagreb 1918, str. 87; E. Katić, *Antun Sorgo*, Nova Evropa, Zagreb, XVII, 11. ožujak 1928.

²³ C. Fisković, *I. Bizar*, Anali IC JAZU, XVII, Dubrovnik 1979, str. 307.

²⁴ Iz nje treba isključiti portret Ilije Lampridije Crijevića, jer to ne može zbog perike biti njegov lik. C. Fisković o. c. (21), str. 49.

lasku, a da je ukrašen s dvanaest portreta njegove bivše knjižnice, vjerojatno one u Dubrovniku, koje on nazivaše svojim bogovima pokroviteljima domaćeg ognjišta. Za svoju sobu piše da je obložena zelenom svilom puvčenog tona, elegantna i ugodna te da u njoj živi s portretima svoje obitelji i dijelom svojih knjiga. Spominje i sobu svoje supruge, mali ukrašeni ženski salon, u koji je unio najistančanije uspomene na sve ono što je ta Mlečanka veledušno napustila da ga slijedi i živi s njim.

To pismo, dakle, otkriva istančani osjećaj za stvaranje ugođaja u ukusno uređenom stanu što je i dolikovalo ovom naobraženom čovjeku, prijatelju mnogih učenih ljudi onog vremena u Parizu i svijetu. Uostalom to je taj koljenović donio iz svog zavičaja, gdje se i tada uređivahu stanovi po suvremenom a i naslijeđenom ukusu.²³

Kroz to se vidi i njegov osjećaj prema likovnoj umjetnosti i umjetničkom obrtu, koji je vjerojatno poprimao i u svojim posjetima kod slikarice Grollier, koja je okupljala u svojem stanu učeno društvo. Zanimanje za likovnu umjetnost mogao je Sorkočević pojačati i u suradnji s istaknutim francuskim književnikom Prosperom Mériméom, iako se ta odnosila na književnost, jer je on tada bio *inspecteur general de Monuments historiques* i isticao se u stručnom obnavljanju i čuvanju povijesnih i umjetničkih spomenika svoje zemlje. Markizicu Grollier je pak Canova prozvao *Rafaelom cvijetom*. Umrla je 1828. godine.

Prirodno je, dakle, da se Antun Sorkočević — koji održavaše veze s mnogim kulturnim ličnostima, a i potomak stare obitelji koja je zidala već u 15. i 16. stoljeću umjetnički oblikovane palače i ljetnikovce, čovjek koji je volio raskošno uređene unutrašnjosti tih kuća i posjećivao salone utjecajnih i učenih Evropljana — dao portretirati.

Iz njegovih riječi upućenih Niku Puciću, u kojima spominje svoje *»obiteljske portrete«*, ne može se razabrati jesu li na njima prikazana lica tadašnje njegove obitelji, njegova supruga i njezin sin, pa i Antunova nezakonita kćer, ili su to stari portreti iz 16—18. stoljeća njegovih pređa koje je on ponosan na svoje dubrovačko porijeklo i kao posljednji potomak čuvenog roda mogao odnijeti sobom iz Dubrovnika u Pariz. Bez obzira na to otuđenje Antuna Sorkočevića, toga — kako dobri poznavalac njegova života i rada Rudolf Meixner napisao — *»najobrazovanijeg predstavnika dubrovačke dijaspore nakon propasti Republike«*, predstavlja štetu za našu kulturnu baštinu, usprkos njegovoj trajnoj iseljeničkoj ljubavi prema Dubrovniku, obrane, predstavljanja i slavljenja dubrovačke prošlosti u njegovim spisima.

Njegova imovina, umjetnine i predmeti umjetničkog obrta raspršile se i ostaše nepoznati, a njegove palače, ljetnikovac u Rijeci Dubrovačkoj i palača u gradu opustješe. Mi bismo, dakle, trebali tragati za mnogim uspomnama naših značajnih ljudi koji su, dobrovoljno i uslijed teških prilika u domovini, kulturno djelovali u tuđini, počevši od naših renesansnih književnika i znanstvenika do Bukovčevih slika zametnutih u Engleskoj i Francuskoj ili Boškovičeva portreta nestalog pred nekoliko godina iz zbirke male braće, rokoko nosiljke iznesene u razdoblju između dva svjetska rata iz Dubrovnika u tuđinu i ostalih umjetnina.

Tim mučnim poslom, kojim bi se trebali pozabaviti i naši zavodi za zaštitu spomenika kulture, upotpunili bismo našu rastrganu likovnu i kulturnu baštinu, kojom evo, prihvati li se ova pretpostavka o prepoznavanju ova dva povijesna lika, proširujemo *»galeriju glasovitih Dubrovčana«*, objavljenu od Martecchinija u prošlom stoljeću²⁴.

Riassunto

DUE MINIATURE DI DE CASTRO A DUBROVNIK

L'autore pubblica due opere miniaturistiche sconosciute del noto miniaturista istriano Andrea de Castro, e precisamente: un ritratto doppio di uomo e donna della famiglia Bona-Bunić, e il ritratto d'un uomo di età matura della famiglia Sorkočević. Nel suo trattato l'autore ha descritto ampiamente l'importanza della pittura miniaturistica della Dalmazia che indica le tendenze di molti partecipanti all'ascesa sociale del XIX secolo di lasciare

ai posteri in memoria la propria imagine, illustrando contemporaneamente l'aspirazione di tali cerchie a nobilitare artisticamente gli ambienti in cui vivevano. Particolarmente significativi sono i dati biografici riportati sull'autore delle miniature nominate nonché il ruolo e l'importanza dei personaggi descritti nella vita sociale e culturale di Dubrovnik.